

Шановні колеги, пропонуємо вам виступи фахівців бібліотечної справи на українсько-шведському семінарі «Поки є діти — будуть казки! Астрід Ліндгрен і сучасна дитяча література», який проходив на базі НБУ для дітей у лютому 2007 року. У наступних номерах журналу публікацію матеріалів буде продовжено.

Людмила Веселова

заступник директора Запорізької ОДБ «Юний читач»

Читання дітей — нове мислення і перспективи

У загальнодержавній системі позашкільного виховання важлива роль належить бібліотекам, які обслуговують дітей. Проте, поряд з окремими досягненнями у формуванні фондів, контингенту читачів, методики роботи з ними визначаються і досить серйозні вади. Коротко їх можна сформулювати так: зміст сучасної роботи з читачами не забезпечує цілісного, гармонійного розвитку дитини; існуюча методика не створює належних умов для залучення дітей до читання, творчої діяльності; спілкування бібліотекаря і читача носить, як правило, авторитарний характер; відсутній зв'язок з батьками (бібліотекарі зі свого боку не враховують сімейні обставини щодо організації читання дітей, батьки ж, у свою чергу, не зорієнтовані на розуміння значення читання в дитячому віці та своєї ролі в керівництві ним); рівень професійної майстерності бібліотекарів часто є низьким. Ці вади поряд з іншими факторами зумовили зменшення частки читання в структурі дозвілля юних громадян, низький рівень розвитку літературного смаку, ставлення до читання здебільшого як до засобу поліпшення своєї навчальної діяльності, а не як до джерела духовного розвитку. Виходячи з цього, можемо зробити висновок, що на сучасному етапі перед дитячою бібліотекою постають проблеми залучення дітей до читання, організації роботи з книгою та професійної допомоги читачам. Вирішенню цих проблем сприятиме, на нашу думку, реалізація таких завдань: формування у дітей та підлітків прагнення до книги як до джерела духовного розвитку; виховання потреби у бібліотечному фонді та прищеплення навичок користування ним; формування особистих мотивів читання з раннього віку; інформування, консультативна допомога у виборі книг, плануванні читання та розвитку навичок якісного читання; залучення до активного читання в бібліотеці батьків, вчителів.

Більш ефективно вирішити такі завдання допоможе створення у бібліотеці певних соціальних, психологічних та педагогічних умов, запровадження демократичного стилю спілкування з дитиною, досягнення бібліотекарем справжнього педагогічного авторитету і професійної культури. Крім того, враховуючи вікову специфіку читачів, бібліотека повинна спрямовувати свої зусилля, перш за все, на виховання духовних потреб читачів, а вже потім — на задоволення їх запитів.

Для залучення якомога більшої кількості дітей і підлітків до читання і користування бібліотекою важливо орієнтувати роботу на дитяче населення взагалі, а не лише на читачів бібліотеки. Велику увагу слід приділяти школярам, яких можна віднести до категорії «нечитачів», а також дошкільникам, починаючи з двох-трьох років. А ще дуже важливо зробити бібліотеку центром духовного спілкування дітей різного віку і дорослих, тому вся її діяльність має бути спрямованою на взаємозв'язок роботи з дітьми, підлітками і дорослими — організаторами дитячого читання. Бо все ж, незважаючи на зростання числа читачів в бібліотеках, спостерігається зниження інтересу до високохудожньої літератури. Підґрунтям для такого висновку є дані соціологічних досліджень, у т.ч. і по нашій області. Основним мотивом звернення учнів до літератури, до читання є отримання знань для школи. Проте, переорієнтація дітей тільки на навчальну літературу відбувається не відразу. На перших ступенях освіти, у початковій школі, діти, як правило, проявляють інтерес і потяг до високохудожньої літератури відповідно до свого віку. Діти цікавляться книгами про природу, тварин, рослини, рідний край, але згодом виникає певний «провал», що характеризується відсутністю інтересу до високохудожньої літератури. Вчителі мають слабе уявлення про інформаційні потреби учнів і з самого початку націлені на нав'язування єдиного інформаційного стандарту, свого роду «зомбування». Як наслідок цього — від класу до класу учні змушені ставати прагматиками: їх інтерес до отримання різноманітної інформації, що розширює кругозір, поступово слабшає і обмежується жорсткими цільовими установками, що імперативно нав'язуються школою. Вади подібної практики виявляються при отриманні первинної інформації від самих учнів: чим старшими вони стають, тим рідше згадують свої перші книжки, ніякують під час відповідей на запитання про улюблені книги та авторів, про ті книги, які їм хотілося б прочитати. Під час освітнього процесу дитина поступово забуває все те, що було їй раніше дорогим, тобто відбувається відчуження від інформації, яку вона отримала у дошкільному віці чи в перші шкільні роки.

Очевидно, що в умовах такого жорсткого освітнього пресингу бібліотека має взяти на себе не

тільки інформаційні функції, але й функції милосердя, допомагаючи дітям перебувати у світі улюблених, а не тільки рекомендованих шкільною програмою книжок. Однак система непереможна: діти дорослішають і поступово забувають казковий світ мрій. В реаліях сьогодення немає місця слабким та романтикам. На жаль, дорослішаючи, діти втрачають середовище, яке стимулює їх звернення до літератури, зникає інтерес до неї як до засобу спілкування, самопізнання, збагачення знаннями. Внаслідок цього зростає роль життєвого досвіду, власних спостережень, які часто ще не є продуктом розумової діяльності зрілої особистості. Це, скоріше, поверхнєве, ситуативне спостереження, що свідчить про поступове падіння духовності не тільки конкретної особистості, а й суспільства в цілому. Втрачаються найважливіші навички, так необхідні в інформаційному суспільстві — вміння читати, слухати, говорити, писати, розуміти, переконувати, критично мислити, бути самостійним у своїх судженнях та поведінці. Зникає уявлення про те, що книга існує не тільки для ділового читання, вона ще й один з найкращих способів відпочинку.

Безумовно, що розвиток читача — процес довготривалий, він стосується багатьох сфер людської діяльності, тому й потрібно приділяти йому пильну увагу і під час шкільних занять, і заходів, що проводяться навчальними установами, культосвітніми закладами та бібліотеками. Читання — багаторівневий процес, який починається з вивчення букв, читання слів і закінчується розмірковуванням, а згодом прилученням до освіти та культури. Для формування подальшої читацької активності дуже важливим є початковий етап, який, якщо формується стихійно, може припадати на будь-який віковий період. Але, коли формувати його свідомо, то це, звичайно ж, дитячий вік і дуже важливо змалку навчити дитину не тільки читати книги, а й обговорювати їх з однолітками. Інтенсивне читання, обмін книгами, як правило, стають звичкою на все життя.

Бібліотеки як установи, що зберігають та транслюють культуру, відіграють важливу роль у реалізації людинотворчої функції культури, здійснюючи свою професійну діяльність у трьох основних напрямках: задоволення інформаційних потреб, організація дозвілля і формування його культури. Саме у бібліотеці діти вчаться проводити дозвілля змістовно, високоінтелектуально, з отриманням нової інформації, перш за все, з книг як основних артефактів, що забезпечують зв'язок поколінь, діалог епох «поза часом та простором». Дозвілля, яке бібліотека надає та забезпечує читачам, потребує від них величезних енергетичних, інтелектуальних та часових затрат. Готовність та інтерес до такого роду діяльності є базовою основою, що формує особливу субкультуру — субкультуру читачів бібліотек.